

LV

LV

LV

EIROPAS KOMISIJA

Briselē, 27.10.2010
COM(2010) 605 galīgā redakcija

KOMISIJAS ZIŅOJUMS

Ziņojums par Eiropas Parlamenta pārstāvju vēlēšanām (1976. gada Akts ar grozījumiem, kas izdarīti ar Lēmumu 2002/772/EK, Euratom) un par Eiropas Savienības pilsoņu dalību Eiropas Parlamenta vēlēšanās savā dzīvesvietas dalībvalstī (Direktīva 93/109/EK)

{COM(2010) 603 galīgā redakcija}

KOMISIJAS ZIŅOJUMS

Ziņojums par Eiropas Parlamenta pārstāvju vēlēšanām (1976. gada Akts ar grozījumiem, kas izdarīti ar Lēmumu 2002/772/EK, Euratom) un par Eiropas Savienības pilsoņu dalību Eiropas Parlamenta vēlēšanās savā dzīvesvietas dalībvalstī (Direktīva 93/109/EK)

1. IEVADS

ES pilsoņiem piešķirtās politiskās tiesības ir pamats, kas vieno viņus kā eiropiešus. ES pilsoņu tiesības vēlēties pašvaldību un Eiropas vēlēšanās dalībvalstī, kurā tie izvēlējušies dzīvot, ir īpaši būtiskas viņu dalībai Savienības demokrātiskajā dzīvē.

Eiropas vēlēšanas regulē 1976. gada Akts¹ par Eiropas Parlamenta pārstāvju ievēlšanu vispārējās tiesās vēlēšanās, ar grozījumiem, kas izdarīti ar Padomes Lēmumu 2002/772/EK, Euratom², kurā noteikti daži kopīgi principi visām dalībvalstīm, piemēram, pienākums ievērot proporcionālas pārstāvības principu un nodrošināt, ka vēlēšanu diena ir paredzēta vienā un tajā pašā laika posmā, kas sākas ceturtdienā un beidzas sekojošajā svētdienā. Sīki izstrādāta kārtība, kā ES pilsoņi var piedalīties Eiropas vēlēšanās dalībvalstī, kurā tie izvēlējušies dzīvot³, ir noteikta Direktīvā 93/109/EK⁴. Papildus noteikumiem par iekļaušanu vēlētajū sarakstā un pārbaudēm dubultās balsošanas un kandidēšanas novēršanai direktīvā ir paredzētas atkāpes, ko var piemērot dalībvalstī, kurā dzīvojošo citu dalībvalstu pilsoņu skaits, kas nav tās pilsoņi, pārsniedz 20 % no kopējā dalībvalstī dzīvojošo balsstiesīgo ES pilsoņu skaita⁵. Astonpadsmit mēnešus pirms katrām Eiropas vēlēšanām Komisija ziņo, vai šādas atkāpes ir piemērojamas. Pēdējais Komisijas ziņojums tika pieņemts 2007. gada 20. decembrī⁶.

Pēdējās Eiropas vēlēšanas norisinājās 2009. gada jūnijā, kad saskaņā ar Nicas līguma noteikumiem Eiropas Parlamentā bija 736 pārstāvji. Attiecīgi 2009. gada vēlēšanās Eiropas Parlamentā tika ievēlēti 736 pārstāvji. Pēc Lisabonas līguma spēkā stāšanās 2009. gada 1. decembrī Eiropas Parlamenta locekļu skaits palielināsies līdz 751 pārstāvim. Padome 2010. gada 23. jūnijā veica nepieciešamos sagatavošanās pasākumus šo jauno noteikumu īstenošanai⁷. Ar Lisabonas līgumu ir grozīta arī Eiropas Parlamenta sastāva definīcija. Saskaņā ar grozījumiem Eiropas Parlaments

¹ Šis akts ir pievienots 1976. gada 20. septembra Lēmumam 76/787/EOTK, EEK, Euratom (OV L 278, 8.10.1976.).

² OV L 283, 21.10.2002.

³ Saskaņā ar LESD 22. pantu Savienības pilsoņiem, kas dzīvo kādā dalībvalstī, bet nav tās pilsoņi, ir tiesības balsot un kandidēt pašvaldību un Eiropas Parlamenta vēlēšanās šajā dalībvalstī saskaņā ar tādiem pašiem nosacījumiem kā šīs valsts pilsoņiem.

⁴ Padomes 1993. gada 6. decembra Direktīva 93/109/EK (OV L 329, 30.12.1993., 34. lpp.).

⁵ Šādas dalībvalstis var noteikt, ka citu dalībvalstu ES pilsoņiem ir jānodzīvo to teritorijā kādu konkrētu periodu, pirms tiek piešķirtas tiesības balsot un kandidēt vēlēšanās.

⁶ Sk. ziņojumu COM(2007)846.

⁷ Sk. Eiropas Savienības Padomes dokumentu Nr. 11192/10.

sastāv no "Savienības pilsoņu pārstāvjiem"⁸ nevis tikai "to valstu tautu pārstāvjiem, kas apvienotas Kopienā"⁹.

Šis ziņojums par 2009. gada Eiropas Parlamenta vēlēšanām pavada un papildina "2010. gada ziņojumu par ES pilsonību. Likvidējot šķēršļus ES pilsoņu tiesību īstenošanai", kurā apskatītas problēmas, ar kurām joprojām sastopas pilsoņi, jo īpaši iegādājoties preces un saņemot pakalpojumus pāri iekšējām robežām, un to iespējamie risinājumi.

Ziņojuma mērķis ir novērtēt ES pilsoņu vēlēšanu tiesību īstenošanu 2009. gada Eiropas Parlamenta vēlēšanās. Pirmkārt, ziņojumā novērtēta informētība par vēlēšanām un ar tām saistītajām tiesībām, šajā saistībā dalībvalstu un ES iestāžu veiktie pasākumi un faktiskā dalība vēlēšanās. Otrkārt, ziņojumā ietverts pārskats par to, kā dalībvalstis ir transponējušas un īstenojušas ES tiesību aktus šajā jomā. Visbeidzot, ziņojumā norādīti pasākumi, kas veicami, lai uzlabotu dalību vēlēšanās un garantētu ES pilsoņu vēlēšanu tiesību īstenošanu.

Ziņojums pamatojas uz jaunākajām *Eurobarometer* aptaujām, 2010. gada 15. jūnijā pabeigtās sabiedriskās apspriešanās rezultātiem, konferenci "ES pilsoņu tiesību nākotne", kas norisinājās 2010. gada 1. un 2. jūlijā, informāciju, ko sniedza vēlēšanu eksperti dalībvalstīs, un Komisijas novērtējumu par 1976. gada Akta un Direktīvas 93/109/EK transponēšanu un īstenošanu dalībvalstīs.

2. INFORMĒTĪBA UN DALĪBA VĒLĒŠANĀS

2.1. Aktivitāte kopumā un pasākumi dalības veicināšanai

Vēlētāju dalība vēlēšanās kopš pirmajām tiešajām Eiropas vēlēšanām 1979. gadā nepārtraukti samazinās. *Eurobarometer* dati atklāj, ka 2009. gada sākumā tikai 34% ES pilsoņu bija pārliecināti, ka balsos Eiropas vēlēšanās.

Saskaroties ar šo zemo aktivitāti, Eiropas Parlaments, Eiropadome un Komisija pasludināja vēlēšanas par galveno iestāžu saziņas prioritāti 2009. gadam un nolēma kopīgiem spēkiem uzlabot informētību par Eiropas vēlēšanām politiskā nolīguma "Partnerība informācijas sniegšanā par Eiropu"¹⁰ garā. Komisija aktīvi līdzdarbojās, lai pievērstu uzmanību 2009. gada Eiropas vēlēšanu nozīmei¹¹. Tā papildināja Eiropas Parlamenta kampaņu ar vairāk nekā tūkstoti darbību un pasākumu, izmantojot visas iespējamās saziņas platformas. Īpašas pūles tika pieliktas, lai uzrunātu sievietes, jauniešus un tos, kas balso pirmo reizi, jo saskaņā ar sabiedriskās domas aptaujām, kas tika veiktas kampaņas laikā, šīs grupas vismazāk sliecās piedalīties Eiropas vēlēšanās. Komisijas kampaņas ietvaros veiktajās darbībās tika izmantoti audiovizuālie un jaunie plašsaziņas līdzekļi, darbības ietvēra arī "MTV kampaņu" un emuāru projektu *'TH!NK ABOUT IT'*. Tika dalītas dažāda veida brošūras, piemēram, "Eiropa sievietēm", kurās skaidrots, kā ES ir iesaistīta jomās,

⁸ Līguma par Eiropas Savienību 14. panta 2. punkts.

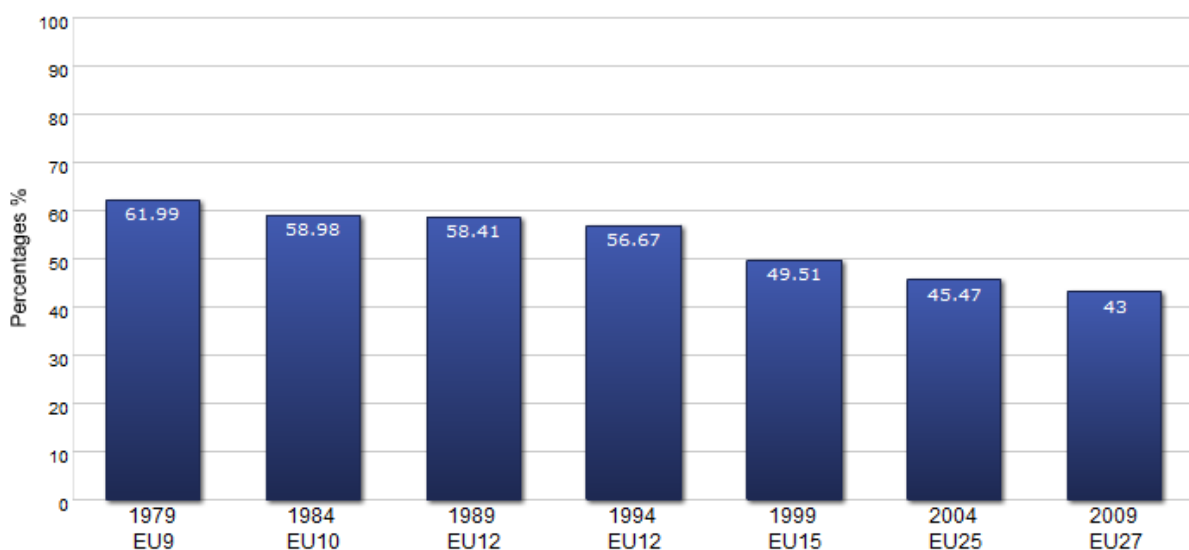
⁹ Eiropas Kopienas dibināšanas līguma 189. pants.

¹⁰ Politiskais nolīgums "Partnerība informācijas sniegšanā par Eiropu" tika parakstīts 2008. gada 23. oktobrī.

¹¹ Ziņojums – Eiropas Komisijas pasākumi, uzlabojot informētību par 2009. gada Eiropas vēlēšanām: http://www.cc.cec/home/dgserv/comm/european_elections/report_european_elections_2009.html.

kas skar pilsoņu ikdienas dzīvi, kā arī īpašs izdevums "Kāpēc balsot Eiropas Parlamenta vēlēšanās". Kampanjas darbības tika veiktas arī citu sabiedrisko pasākumu ietvaros un vērsās pie konkrētiem jau izveidotiem tīkliem, piemēram, Eiropas tirdzniecības palātu sieviešu tīkla. Pierādījās, ka šīs darbības kopā ar diskusijām un publiskiem pasākumiem, ko sabiedrībai organizēja Eiropas Komisijas pārstāvniecības, pozitīvi ietekmē ES tēlu sabiedrības acīs.

Kaut arī cilvēki bija labi informēti (67 %) par ES aizsākto kampaņu, lai rosinātu pilsoņus piedalīties vēlēšanās, tās ietekme uz vēlētāju aktivitāti bija diezgan ierobežota. Vēlētāju aktivitāte kopumā sasniedza 43 %, kas, salīdzinot ar 45 % aktivitāti 2004. gadā, apstiprina tendenci, ka dalība vēlēšanās turpina samazināties. Dalības rādītāja kritums tomēr 2009. gada vēlēšanās ir diezgan mazs.

Avots: www.europarl.europa.eu

Komisija veica arī pēcvēlēšanu sabiedriskās domas aptauju¹², lai noteiktu iespējamus faktorus, kas varētu palielināt aktivitāti. Trīs galvenie pasākumi, kas varētu uzlabot pilsoņu motivāciju balsot, ir šādi: vairāk informācijas par Eiropas Savienības ietekmi uz ikdienas dzīvi (84 %), vairāk informācijas par Eiropas Parlamenta kandidātu un partiju programmām un mērķiem (83 %) un vairāk informācijas par Eiropas Parlamenta vēlēšanām (80 %). Šos trīs vispopulārākos ieteikumus atbalstīja vairums aptaujāto katrā dalībvalstī. 61% aptaujāto piekrita, ka tie drīzāk piedalītos vēlēšanās, ja tās visā Savienībā notiktu vienā un tajā pašā dienā.

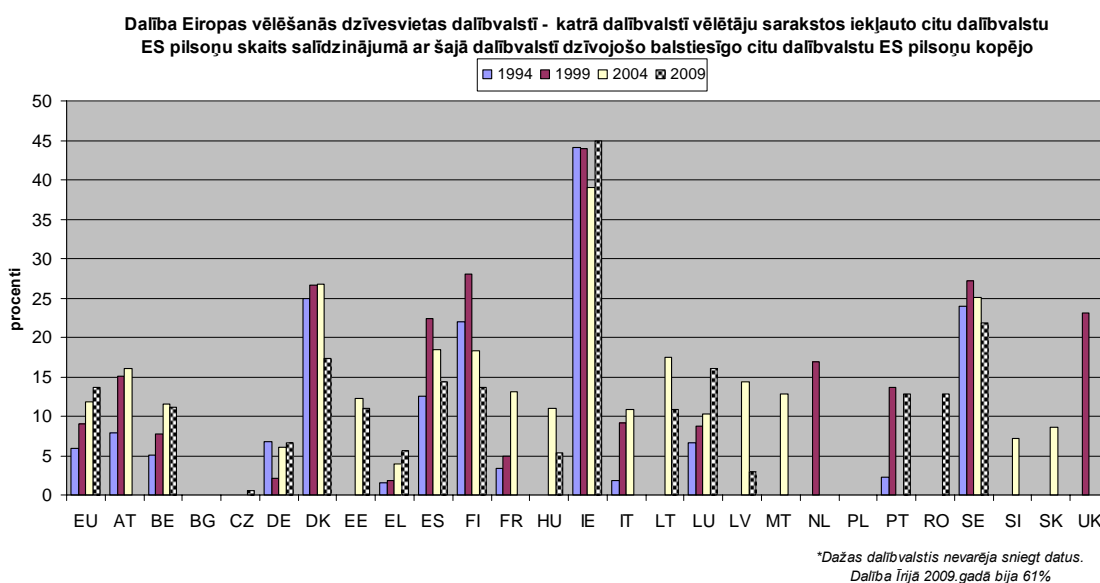
2.2. ES pilsoņu informētība un aktivitāte dzīvesvietas dalībvalstī

Statistika rāda, ka aizvien lielāks skaits balsstiesīgo ES pilsoņu dzīvo kādā citā, nevis savas valstspiederības dalībvalstī. Piemēram, Spānijā balsstiesīgo ES pilsoņu skaits no citām dalībvalstīm ir pieaudzis no 700 000 vēlētāju 2004. gadā līdz gandrīz 2 miljoniem 2004. gadā, savukārt Kiprā tas ir pieaudzis no 45 000 līdz 77 000 vēlētāju. Ņemot vērā šo statistiku, var secināt, ka ES pilsoņu politisko tiesību nozīme

¹² Eurobarometer zibensaptauja 292.

palielinās reizē ar brīvas pārvietošanās un dzīvesvietas izvēles tiesību aktīvāku izmantošanu.

Reģistrēto vēlētāju saraksti dzīvesvietas dalībvalstīs arī norāda uz elektorāta pieaugumu skaitliskā izteiksmē. 2009. gadā gandrīz visur dzīvesvietas dalībvalstīs bija reģistrēti vairāk balsstiesīgo ES pilsoņu nekā iepriekšējās vēlēšanās. Piemēram, Francijā šādu pilsoņu skaits palielinājās no 145 000 pilsoņu 2004. gadā līdz vairāk nekā 200 000 pilsoņu 2009. gadā, savukārt Spānijā no 130 000 līdz 284 000, bet Čehijā no 99 vēlētājiem līdz 703 vēlētājiem 2009. gadā. Pamatojoties uz dalībvalstu sniegtajiem datiem, visā ES to pilsoņu skaits, kas dzīvo citā dalībvalstī un ir reģistrēti vēlētāju sarakstos šajā valstī, 2009. gada vēlēšanās sasniedza 11,6%¹³, salīdzinot ar 5,9% 1994. gadā, kad direktīva tika piemērota pirmo reizi.

Tajā pašā laikā dažās dalībvalstīs, neskatoties uz to, ka tajās dzīvojošo balsstiesīgo citu dalībvalstu pilsoņu skaits pieaug, reģistrēto vēlētāju skaita palielināšanās, salīdzinot 2009. gadu ar 2004. gadu, nebija proporcionāla. Piemēram, Dānijā dzīvojošo citu dalībvalstu balsstiesīgo ES pilsoņu skaits pieauga no 58 148 pilsoņiem 2004. gadā līdz 96 793 pilsoņiem 2009. gadā (pieaugums par 66%). Tomēr to citu dalībvalstu pilsoņu skaits, kas reģistrējušies vēlēšanām, palielinājās tikai par 7% no 15 572 līdz 16 776 pilsoņiem. Lietuvā dzīvojošo citu dalībvalstu balsstiesīgo ES pilsoņu skaits no 2004. gada līdz 2009. gadam pieauga gandrīz par 80 %, bet citu dalībvalstu pilsoņu skaits, kas reģistrējušies arī vēlēšanām, palielinājās tikai par 10%.

Ir vairāki iemesli, kāpēc ES pilsoņi, kas dzīvo citā dalībvalstī, neskatoties uz to, ka viņu kļūst aizvien vairāk un vairāk, tomēr netiecas aktīvāk izmantot savas tiesības balsot Eiropas vēlēšanās. Pirmkārt, vēlēšanās vispār piedalās aizvien mazāk cilvēku, tostarp arī ES pilsoņi, kas dzīvo savā izcelsmes valstī, un šai tendencei ir savi īpaši iemesli. Vēl viens faktors ir cilvēku informētība par viņu politiskajām tiesībām, kas ir priekšnoteikums viņu līdzdalībai politiskajā dzīvē dalībvalstī, kurā viņi dzīvo.

¹³ Šie skaitļi iegūti no datiem, ko sniegušas vairums dalībvalstu. Tomēr Komisijai trūkst pietiekamas informācijas par Savienības pilsoņiem Bulgārijā, Francijā, Itālijā, Maltā, Nīderlandē, Polijā, Slovēnijā, Slovākijā un Apvienotajā Karalistē.

Eurobarometer 2010. gadā veiktā aptauja parāda, ka salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem¹⁴ informētība ir ievērojami uzlabojusies, taču vēl joprojām ir vieta izaugsmei. Ja 2007. gadā tikai 54% dalībnieku zināja, ka citu dalībvalstu ES pilsoņiem ir tiesības balsot Eiropas vēlēšanās viņu dzīvesvietas dalībvalstī, informētība par šīm tiesībām 2010. gadā palielinājās līdz 69%. Apskatot atsevišķas dalībvalstis, jānorāda, ka par šīm tiesībām bija informēti 79% Īrijas, 76% Spānijas un 75% Latvijas valstspiederīgo, kas ir visaugstākie procentuālie rādītāji dalībvalstu starpā.

Rādītājus, kas raksturo dalību Eiropas vēlēšanās dzīvesvietas dalībvalstī, var ietekmēt arī fakts, ka dubultās balsošanas aizlieguma dēļ ES pilsoņiem ir jāizvēlas, vai balsot viņu izcelsmes dalībvalstī, vai tajā dalībvalstī, uz kuru tie ir pārcēlušies (tas nozīmē arī dažādus kandidātu sarakstus). *Eurobarometer* aptauja atklāja, ka cilvēku viedokļi attiecībā uz kandidātiem un sarakstiem, par kuriem tie vēlētos balsot Eiropas vēlēšanās, ir ārkārtīgi dažādi. Aptuveni 44% aptaujāto teica, ka, dzīvojot dalībvalstī, kura nav viņu pilsonības dalībvalsts, tie izvēlētos balsot par dzīvesvietas dalībvalsts sarakstu, taču gandrīz praktiski tikpat liels (46%) ir to aptaujāto skaits, kas joprojām vēlētos izmantot savas tiesības balsot savā dzimtajā dalībvalstī.

Pieejamie statistikas dati par dalību 2009. gada Eiropas vēlēšanās, šķiet, apstiprina sabiedriskās aptaujas secinājumus. Dažos gadījumos vairākums kādas dalībvalsts pilsoņu, kas dzīvo citā dalībvalstī, priekšroku deva iespējai balsot par savas pilsonības dalībvalsts sarakstiem. Spānijas valstspiederīgo gadījumā 36 294 personas bija reģistrētas kā vēlētāji citās dalībvalstīs, bet 68 008 Spānijas valstspiederīgo, kas dzīvo citās dalībvalstīs, izvēlējās balsot par Spānijas sarakstiem. Citos gadījumos vairākums šādu valstspiederīgo izvēlējās reģistrēties par vēlētājiem savā dzīvesvietas dalībvalstī. Piemēram, Polijas gadījumā 51 344 Polijas pilsoņi bija reģistrējušies, lai balsotu par savas dzīvesvietas dalībvalsts sarakstiem, un tikai 10 093 izvēlējās balsot par Polijas sarakstiem.

ES tiesību akti ļauj ES pilsoņiem, kas nav savas dzīvesvietas valsts pilsoņi, ne tikai balsot Eiropas vēlēšanās, bet arī kandidēt šajās vēlēšanās saskaņā ar tiem pašiem noteikumiem, kas attiecas uz šīs dalībvalsts pilsoņiem. Nešķiet, ka šīs tiesības izmantotu liels pilsoņu skaits, jo 2009. gada vēlēšanās tikai 81 pilsonis kandidēja savā attiecīgajā dzīvesvietas dalībvalstī (1999. gadā bija tikai 62 un 2004. gadā – 57 kandidāti no citām dalībvalstīm). Konkrēti šo tiesību izmantošanas šķēršļi ir novērtēti ziņojuma 3.2. punktā.

2.3. Informējoši pasākumi, lai rosinātu ES pilsoņus piedalīties vēlēšanās viņu dzīvesvietas dalībvalstī

Direktīva uzliek dalībvalstīm pienākumu sniegt informāciju citu dalībvalstu ES pilsoņiem par to, kā tie var izmantot savas tiesības balsot un kandidēt Eiropas vēlēšanās.

Pārskatot pasākumus, ko dalībvalstis ir veikušas, lai informētu citu dalībvalstu ES pilsoņus, atklājas dažādas pieejas. Dažās dalībvalstīs informācija ir mērķtiecīga un piemērota citu dalībvalstu ES pilsoņu īpašajām vajadzībām, taču citos gadījumos tiek veiktas tikai vispārīgas informācijas kampaņas par Eiropas vēlēšanām, kas adresētas visam elektorātam.

¹⁴ Iepriekšējā aptauja tika veikta 2007. gadā - *Eurobarometer* zibensaptauja 213.

Paraugprakse ietver individuālu vēstuļu sūtīšanu citu dalībvalstu ES pilsoņiem, lai informētu tos par nosacījumiem, kā tie var īstenot savas vēlēšanu tiesības. Šīs prakses izmantošana ir paplašinājusies, un tagad to piemēro desmit dalībvalstīs¹⁵.

Dalībvalstis plaši izmanto citus līdzekļus, piemēram, reklāmu avīzēs, televīzijā un radio, kā arī informāciju valsts iestāžu tīmekļa vietnēs.

Komisija piešķir lielu nozīmi ES pilsoņu informēšanai par viņu tiesībām un pasākumiem, kas tiek veikti, lai rosinātu viņus piedalīties vēlēšanās. Saskaņā ar Stokholmas programmu¹⁶ ES iestādēm, gatavojoties 2014. gada vēlēšanām, ir rūpīgi jāapsver, kā rosināt pilsoņus piedalīties vēlēšanās. Tieši šajā kontekstā Komisija ar īpašas Pamattiesību un pilsonības programmas palīdzību dod sabiedriskām organizācijām iespēju saņemt finansējumu informētības veicināšanas pasākumu projektiem šajā jomā. Komisija plāno uzlabot šādas finansējuma saņemšanas iespējas un ietvert arī pasākumus, kuru mērķis ir veicināt sieviešu dalību vēlēšanu procesos gan kā vēlētājām, gan kandidātēm. Visbeidzot, Sieviešu un vīriešu līdztiesības stratēģija 2010.-2015. gadam paredz pasākumus, lai rosinātu sievietes kandidēt Eiropas vēlēšanās un uzlabotu dzimumu līdzsvaru Eiropas Parlamentā.

3. 2009. GADA VĒLĒŠANAS REGULĒJOŠO TIESĪBU AKTU TRANSPONĒŠANA UN ĪSTENOŠANA DALĪBVALSTĪS

3.1. Apkopojot datus par ES pilsoņu tiesībām – Direktīvas 93/109/EK transponēšana

Direktīva 93/109/EK paredz, ka ES pilsonim, lai viņš varētu izmantot savas tiesības balsot un kandidēt Eiropas vēlēšanās savā dzīvesvietas dalībvalstī, ir jābūt reģistrētam šīs dalībvalsts vēlētāju sarakstos. Tā kā nav atļauts balsot un kandidēt vienlaicīgi gan izcelsmes, gan dzīvesvietas dalībvalstī, tad ES pilsoņiem ir jādeklarē, ka tie balsos un kandidēs tikai savā dzīvesvietas dalībvalstī. Lai novērstu dubultu balsošanu un dubultu kandidēšanu, dalībvalstis apmainās ar datiem, lai noteiktu kandidātus un vēlētājus, kas reģistrēti gan dzīvesvietas, gan izcelsmes dalībvalstī. Kandidātiem turklāt jāiesniedz apliecinājums, ko izsniedz viņu izcelsmes dalībvalsts, kas pierāda, ka viņiem nav atņemtas tiesības balotēties. Dalībvalstīm ir pienākums sniegt īpašu un sīku informāciju citu dalībvalstu ES pilsoņiem, kas dzīvo to teritorijā, par nosacījumiem un kārtību, saskaņā ar kuriem tie var izmantot savas tiesības balsot un kandidēt vēlēšanās, kā arī par pasākumiem, kas veikti attiecībā uz viņu pieteikumu par iekļaušanu vēlētāju sarakstos un balotēšanos.

Kopš direktīvas spēkā stāšanās 1994. gadā valstīs, kas bija Savienības dalībvalstis 2004. gada 1. maijā, Komisija jau ir novērtējusi valstu tiesību aktu saderību ar direktīvu, un nepieciešamie pasākumi jau ir veikti. Iepriekšējos ziņojumos par direktīvas īstenošanu, kas publicēti 1998. gadā¹⁷ un 2000. gadā¹⁸, tika pārskatīta situācija šajā jomā un ierosinātas pārskatīšanas procedūras transponēšanas un

¹⁵ Austrijā, Beļģijā, Dānijā, Igaunijā, Somijā, Ungārijā, Itālijā, Lietuvā, Latvijā un Luksemburgā.

¹⁶ ES Padomes 2009. gada 2. decembra dokuments Nr. 17024/09.

¹⁷ COM(97) 731.

¹⁸ COM(2000) 843.

īstenošanas nodrošināšanai. Ar šīm procedūrām ir panākts, ka attiecīgās dalībvalstis ir pareizi transponējušas un īstenojušas direktīvu¹⁹.

Nesenie Komisijas novērtējumi par direktīvas transponēšanu valstīs, kas kļuva Savienības dalībvalstis pēc 2004. gada 1. maija, rāda, ka kopumā juridiskie nosacījumi, kas ļauj ES pilsoņiem izmantot viņu tiesības balsot un kandidēt savā dzīvesvietas dalībvalstī, ir izpildīti. Desmit dalībvalstīs 2009. gada vēlēšanās nebija šķēršļu, kas kavētu ES pilsoņu dalību Eiropas vēlēšanās. Tomēr divās dalībvalstīs, Slovēnijā un Maltā, nosacījumi, kas jāizpilda ES pilsoņiem, šķiet, ievērojami kavēja šo tiesību izmantošanu. Slovēnijā ES pilsoņiem no citām dalībvalstīm tika piešķirtas tiesības balsot un kandidēt Eiropas vēlēšanās tikai pēc vismaz piecu gadu ilgas dzīvošanas šajā dalībvalstī.

Lai ES pilsoņi no citām dalībvalstīm Maltā varētu reģistrēties vēlētajū sarakstā, viņiem saskaņā ar Maltas tiesību aktiem joprojām ir jāuzrāda "Maltas identitātes karte"²⁰. Turklāt vēlēšanu iestāde, "ja tā uzskata par nepieciešamu", var pieprasīt ES pilsoņiem atjaunot viņu deklarāciju, ko tie snieguši, reģistrējoties vēlētajū sarakstā. Rezultātā ES pilsoņiem no citām dalībvalstīm varētu būt liegta dalība vēlēšanās Maltā, pat ja viņi jau ir reģistrēti vēlētajū sarakstā.

Turklāt vairāku dalībvalstu²¹ tiesību akti paredz papildu prasības ES pilsoņiem, kas vēlas reģistrēties, lai balsotu vai kandidētu, piemēram, prasību uzrādīt reģistrācijas dokumentu, kas apliecina dzīvesvietu, vai pienākumu atjaunot reģistrāciju pirms katrām Eiropas vēlēšanām. Šādas prasības arī ir pretrunā ar direktīvu.

Visbeidzot, vairākas dalībvalstis, šķiet, nav pareizi transponējušas pienākumu sniegt pilsoņiem informāciju par nosacījumiem un kārtību balsstiesību un tiesību kandidēt izmantošanai šajā valstī²². Viens no iemesliem zemajai līdzdalībai vēlēšanās ir nepietiekama pilsoņu informēšana.

3.2. Šķēršļi, ar kuriem jāsaskaras ES pilsoņiem, kas vēlas dibināt politiskas partijas vai kļūt par politiskas partijas biedru dzīvesvietas dalībvalstī, ja tā nav viņu izcelsmes dalībvalsts

Vēl viens šķērslis, kas kavē ES pilsoņus izmantot tiesības piedalīties Eiropas vēlēšanās, ir saistīts ar ierobežojumiem attiecībā uz dalību politiskās partijās un nosacījumiem politisku partiju dibināšanai.

Tiesību kandidēt vēlēšanās izmantošana ir cieši saistīta ar dalību politiskās partijās. Vairumā gadījumu kandidātu sarakstus iesniedz politiskās partijas un sarakstus sastāda no partiju biedriem. Dalībvalstu tiesību akti, kas dalību politiskās partijās paredz tikai savas valsts pilsoņiem, liedz citiem ES pilsoņiem iespēju balotēties Eiropas vēlēšanās kā politisko partiju biedriem. Rezultātā saskaņā ar spēkā esošajiem valstu nosacījumiem ES pilsoņi, kas nav attiecīgās dalībvalsts pilsoņi, var balotēties vēlēšanās tikai kā neatkarīgie kandidāti vai kā kandidāti, ko izvirzījušas citas

¹⁹ Pārkāpuma procedūra tika sākta pret Austriju, Beļģiju, Vāciju, Spāniju, Itāliju, Luksemburgu, Nīderlandi un Zviedriju.

²⁰ Ar Direktīvu 2004/38/EK uzturēšanās atļaujas ES pilsoņiem tika atceltas un aizstātas ar reģistrācijas apliecībām.

²¹ Bulgārija, Čehija, Igaunija, Kipra, Latvija, Malta, Rumānija, Slovēnija un Ungārija.

²² EU12 dalībvalstu vidū šo prasību pareizi transponējušas tikai Igaunija, Čehija, Kipra, un Lietuva.

organizācijas, kas nav politiskas partijas. Šādi tiesību akti nozīmē, ka nosacījumi tiesību izmantošanai attiecīgās dalībvalsts pilsoņiem un citu dalībvalstu pilsoņiem ir atšķirīgi.

Turklāt, ja citu dalībvalstu ES pilsoņiem nav tiesību dibināt politiskas partijas, bet tie var tikai pievienoties jau esošām partijām, viņiem ir liegta iespēja pārstāvēt politiskās platformas, ko nepārstāv jau esošās partijas.

Valstu tiesību aktu novērtējums rāda, ka **Čehijas Republikā, Lietuvā un Polijā** ES pilsoņiem no citām dalībvalstīm nav tiesību dibināt politiskas partijas vai kļūt par jau esošu partiju biedriem. Jānorāda, ka, neskatoties uz šo ierobežojumu, ES pilsoņiem no citām dalībvalstīm nav pilnībā liegta iespēja kandidēt vēlēšanās. Čehijā un Lietuvā politiskās partijas var iekļaut savos sarakstos arī neatkarīgos kandidātus. Polijā kandidātu sarakstus var iesniegt ne tikai politiskās partijas, bet arī vēlēšanu apvienības. Tomēr, pastāvot šādiem tiesību aktiem, ES pilsoņiem no citām dalībvalstīm tiek liegta iespēja izmantot tiesības kandidēt vēlēšanās ar tādiem pašiem nosacījumiem kā attiecīgās dalībvalsts pilsoņiem.

Bulgārijā, Grieķijā, Latvijā, Spānijā un Slovākijā ES pilsoņiem no citām dalībvalstīm ir tiesības kļūt par esošu politisko partiju biedriem, bet nav tiesību dibināt partiju. Vācijā un Somijā ir noteikta politiskas partijas dibināšanai nepieciešamā pilsoņu kvota, un tādējādi ES pilsoņi no citām dalībvalstīm var dibināt jaunas politiskās partijas tikai tad, ja tie rīkojas kopā ar šo abu dalībvalstu pilsoņiem.

3.3. Vēlēšanu rezultātu publicēšana – 1976. gada Akta transponēšana un īstenošana

Jaunākie grozījumi 1976. gada Aktā par Eiropas Parlamenta pārstāvju ievēlēšanu ir izdarīti ar Lēmumu 2002/772/EEK, ar ko tika ieviesti pašlaik piemērojamie vienotie principi vēlēšanu rīkošanai. Nav bijis neviena ziņojuma par šā akta transponēšanu kopš tā grozījumiem 2002. gadā.

Komisijas novērtējums rāda, ka vispārīgi akta transponēšana vairumā dalībvalstu ir gandrīz pabeigta. Vienīgais jautājums, kam būtu jāpievērš uzmanība, ir tas, ka nav transponēts akta 10. panta 2. punkts, ar ko aizliedz pāragru vēlēšanu rezultātu publicēšanu, tas ir, pirms vēlēšanu iecirkņu slēgšanas visās dalībvalstīs. Divpadsmit dalībvalstis²³, šķiet, nav pareizi transponējušas šo prasību. Izņemot Nīderlandi, neviena no minētajām dalībvalstīm nav pāragri publicējusi rezultātus. Tomēr nav juridiskas garantijas, ka tās to nedarīs arī turpmākās vēlēšanās.

Šā panta mērķis ir nodrošināt, lai rezultātu pāragra pasludināšana vienā dalībvalstī nekādā veidā neietekmētu vēlēšanas citā dalībvalstī, kur iecirkņi vēl nav slēgti. Tā nolūks ir nodrošināt brīvas vēlēšanas, kas ir demokrātijas pamatprincips, kas atbilstīgi 1976. gada Akta 1. panta 3. punktam ir jāievēro Eiropas Parlamenta vēlēšanās.

3.4. Jaunumi ES tiesu praksē

Divos jaunākajos spriedumos saistībā ar Eiropas vēlēšanām, proti, Gibraltāra lietā (C-145/04, Spānija pret Apvienoto Karalisti) un Aruba lietā (C-300/04, *Eman en*

²³ Bulgārija, Kipra, Čehija, Dānija, Grieķija, Somija, Itālija, Nīderlande, Polija, Rumānija, Zviedrija un Apvienotā Karaliste.

Sevinger), Tiesa uzsvēra, ka, neskatoties uz to, ka dalībvalstīm ir atstāta rīcības brīvība, lai regulētu tos vēlēšanu procesa aspektus Eiropas Parlamenta (EP) vēlēšanās, kas ES līmenī nav saskaņoti, tām ir jāievēro vispārīgie ES tiesību principi, un to pārbaude ir piekritīga Tiesai. Spriedumā Gibraltāra lietā Tiesa paskaidroja, ka ES tiesības neliedz dalībvalstīm paplašināt balsstiesīgo personu loku, piešķirot tiesības balsot un kandidēt vēlēšanās noteiktām personām, kurām ir ciešas saiknes ar dalībvalstīm un kuras nav to pilsoņi vai Savienības pilsoņi, kas dzīvo to teritorijā. Tāpat arī spriedumā Aruba lietā Tiesa norādīja, ka ES tiesības neaizliedz dalībvalstij ierobežot to savu pilsoņu tiesības balsot un kandidēt Eiropas Parlamenta vēlēšanās, kas nedzīvo tās teritorijā. Tomēr dalībvalstīm ir pienākums ievērot ES tiesības, tostarp to vispārīgos principus. Tas jo īpaši attiecas uz vienlīdzīgas attieksmes un nediskriminācijas principu.

4. PASĀKUMI, LAI GARANTĒTU ES PILSOŅU TIESĪBAS PIEDALĪTIES SAVIENĪBAS DEMOKRĀTISKAJĀ DZĪVĒ

4.1. Direktīvas 93/109/EK un 1976. gada Akta transponēšana

Komisija pastiprināti pūlas nodrošināt Direktīvas 93/109/EK transponēšanu un pareizu īstenošanu. Pamatojoties uz secinājumiem, kas gūti, novērtējot valstu tiesību aktus, Komisija veic nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu, ka tiek likvidēti šķēršļi vēlēšanu tiesību izmantošanai, tostarp, lai dalībvalstis pilnībā ievērotu pienākumu informēt pilsoņus var viņu tiesībām. Komisija turklāt prioritārā kārtā ir pievērsusies tiem šķēršļiem, kas traucē pilsoņiem pilnībā izmantot viņu tiesības kandidēt Eiropas vēlēšanās dzīvesvietas dalībvalstī, un tiek veikti nepieciešamie pasākumi, lai nodrošinātu, ka šiem pilsoņiem tiek piešķirtas tiesības brīvi pievienoties politiskām partijām dzīvesvietas dalībvalstī. Attiecībā uz 1976. gada Akta transponēšanu Komisija veic nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu 10. panta 2. punkta īstenošanu.

4.2. Dubultās balsošanas novēršana – pūles uzlabot pašreizējo mehānismu

Ņemot vērā, ka pašreizējais mehānisms dubultās balsošanas un dubultās kandidēšanas novēršanai²⁴ tika uzskatīts par nepietiekamu, Komisija 2006. gadā pieņēma priekšlikumu grozīt direktīvu. Priekšlikuma mērķis bija vienkāršot un optimizēt šo sistēmu, proti, tajā bija paredzēts aizstāt pašreizējo iepriekšējās kontroles mehānismu ar nodoto balsu pēcpārbaudēm apvienojumā ar smagākiem sodiem par pārkāpumiem. Padome vēl joprojām izskata priekšlikumu, jo 2008. gadā diskusija par šo jautājumu tika atlikta.

Tāpēc 2009. gada vēlēšanās joprojām izmantoja pašreizējo mehānismu. Neskatoties uz lielo darbu, kas tika ieguldīts, gatavojoties šīm vēlēšanām, nekādi ievērojami uzlabojumi netika novēroti. Problēmas saistībā ar mehānismu bija tās pašas, kas iepriekšējās vēlēšanās. Nesaskaņotu vēlēšanu norises laika grafiku dēļ un, ņemot vērā, ka vēletāju identificēšanai dalībvalstīs izmanto dažādus datus, informācija, ko

²⁴ Mehānisma būtība ir datu apmaiņa starp dalībvalstīm par ES pilsoņiem, kas reģistrēti vēletāju sarakstos viņu dzīvesvietas dalībvalstīs. Pamatojoties uz datiem, ko nosūtījusi dzīvesvietas dalībvalsts, izcelsmes dalībvalstij attiecīgie pilsoņi ir jāsvīturo no saviem vēletāju sarakstiem (vai citiem līdzekļiem jānovērš viņu piedalīšanās balsošanā).

dzīvesvietas dalībvalsts par ES pilsoņiem nosūtīja izcelsmes dalībvalstij, ļoti bieži nebija izmantojama. Tāpēc nebija iespējams pilnībā sasniegt mehānisma mērķi, proti, svītrot no vēlētajū sarakstiem izcelsmes valstī tos vēlētajus, kas reģistrēti viņu dzīvesvietas dalībvalstī.

Šo grūtību dēļ lielu skaitu citu dalībvalstu ES pilsoņu informācijas apmaiņas mehānisma ietvaros nebija iespējams identificēt. Piemēram, Čehijas iestādes identificēja tikai 2500 no 3800 Čehijas pilsoņiem, par kuriem bija paziņojušas citas dalībvalstis, jo pieejamie dati nebija pietiekami, savukārt Īrijā no 4795 pilsoņiem, par kuriem tika saņemti paziņojumi, identificēja tikai 208 pilsoņus, bet Portugālē paziņojumi tika saņemti par 83 556 pilsoņiem, no kuriem identificēja tikai 38 619 pilsoņus.

Saskaņā ar direktīvu, iekļaujot citu dalībvalstu ES pilsoņus vēlētajū sarakstā, nepieciešams reģistrēt tikai atsevišķus datus²⁵. Dzimšanas datums, kas pilsoņu identificēšanai vēlētajū sarakstos, šķiet, nepieciešams vairumā dalībvalstu, direktīvā nav minēts. Var secināt, ka pašreizējais vācamo datu saraksts, kā to paredz direktīva, ir nepietiekams, lai mehānisms varētu normāli darboties.

Attiecībā uz laika grafiku direktīva paredz tikai to, ka dati ir jānosūta "pietiekamā laikā pirms balsošanas dienas". Taču situācijas pārskats rāda, ka daudzos gadījumos vienas dalībvalsts nosūtītā informācija tiek saņemta pārāk vēlu, lai otra dalībvalsts paspētu to apstrādāt²⁶. Piemēram, Grieķijas iestādes vispār neapstrādāja informāciju, ko nosūtīja citas dalībvalstis, kurās dzīvo Grieķijas pilsoņi, jo visa informācija tika saņemta pēc 2009. gada 3. marta, kad visi vēlētajū saraksti šajā dalībvalstī bija slēgti un tos vairs nebija iespējams grozīt. Tā kā nav noteikts vienots laikposms vēlētajū reģistrēšanai un datu nosūtīšanai, tas nopietni traucē mehānisma darbību.

Citi dalībvalstu nosaukti kavēkļi ir informācijas nosūtīšana ar liela skaita decentralizētu iestāžu starpniecību, nevis caur vienu kontaktpunktu, problēmas piekļūt datiem, kas nosūtīti elektroniski un ko aizsargā dažādi drošības līdzekļi, liela skaita papīra formātā nosūtītu paziņojumu apstrāde.

Ņemot vērā mehānisma nepilnības, ar kurām bija jāsaskaras 2009. gada vēlēšanās, Komisija pēta risinājumus situācijas uzlabošanai, tostarp arī iespēju atsaukt 2006. gada priekšlikumu un aizstāt to ar grozītu versiju. Ir jāizpilda divi nosacījumi: jāuzlabo dubultās balsošanas gadījumu noteikšanas efektivitāte, lai nodrošinātu vēlēšanu leģitimitāti, un jāizveido viegla sistēma, kas, ņemot vērā problēmas raksturu un dubultās balsošanas izplatību, neradītu nesamērīgu administratīvo slogu. Mehānisma efektivitātes uzlabošanai, šķiet, ir nepieciešami vienoti noteikumi, piemēram, attiecībā uz vēlēšanu grafikiem un vāktajiem datiem. Turpmākā rīcība ir jāaskaņo ar Eiropas Parlamenta reformas grafiku, kas var ietekmēt arī Direktīvas 93/109/EK noteikumus.

²⁵ Direktīvas 9. pantā uzskaitīti šādi dati: vārds un uzvārds, valstiskā piederība, adrese un vēlēšanu apgabals vai iecirknis viņa piederības dalībvalstī, kur vēlētajū sarakstā pēdējo reizi ietverts viņa vārds.

²⁶ Šo problēmu norādīja Lietuva, Ungārija, Čehija, Dānija, Igaunija, Grieķija, Francija un Īrija.

4.3. Grozījumi 1976. gada Aktā (EP iniciatīva) – Komisijas pienesums EP iniciatīvai

Eiropas Parlaments kopš 2007. gada aktīvi cenšas risināt jautājumu par zemo ES pilsoņu dalību Eiropas vēlēšanās²⁷. Diskusiju mērķis bija ieviest jaunus vienotus vēlēšanu procedūras principus, kas tuvinātu pilsoņus lēmumu pieņemšanas procesam un stiprinātu šo vēlēšanu Eiropas garu. Šo mērķi paredzēts sasniegt, ieviešot jaunas Eiropas vēlēšanu iezīmes, piemēram, ES kopsarakstu, kur visa Savienības teritorija būtu viens vēlēšanu apgabals, no kura ievēlētu noteiktu skaitu EP locekļu papildus Līgumā paredzētajiem 751. Vairāku valstu apvienotie saraksti ir domāti, lai palielinātu politisko partiju lomu Eiropas līmenī un rosinātu kampaņas, kas pievērstos jomām, kas ir plašākas nekā tikai attiecīgas valsts intereses, un izceltu Eiropas mēroga jautājumus un diskusijas. Dalībvalstīs, kurās iedzīvotāju skaits pārsniedz 20 miljonus, būtu jāizveido reģionālie vēlēšanu apgabali, kas palīdzētu padarīt EP locekļa darbu tuvāku vēlētajiem. Dažas Eiropas politiskās partijas atbalsta politiskās programmas (platformas), un dažas no tām ir izteikušas domu atsevišķu Eiropas politisko partiju vēlēšanu sarakstos norādīt savu kandidātu Eiropas Komisijas priekšsēdētāja amatam. Eiropas Parlamentam ir tiesības ierosināt izmaiņas vēlēšanu procedūrā, kas ir piemērojama visās dalībvalstīs²⁸. Kaut arī Komisijai formāli šeit nav iedalīta nekāda loma, tā cenšas atbalstīt šos centienus un piedāvā salīdzinošu pētījumu, kas pabeigts 2010. gadā. Pētījumā norādīti vēlēšanu kārtības aspekti, kas varētu nākotnē kļūt par vienotiem principiem. Tie ietver paredzēt iespēju, ka emigrējuši vēlētaji var vēlēties par savas izcelsmes dalībvalsts sarakstiem, atcelt pašreiz spēkā esošo noteikumu par procentuālo barjeru, kas jāpārvar, lai iekļūtu parlamentā, tādējādi uzlabojot mazo partiju iespējas iegūt savus pārstāvjus, atcelt finanšu noguldījuma prasību, kas ir spēkā vairākās dalībvalstīs, lai politiska partija vai neatkarīgs kandidāts varētu balotēties vēlēšanās, ieviest termiņu vēlētajiem iekļaušanai sarakstos, lai atvieglotu dalībvalstīm reģistrēto vēlētajiem pārbaudes.

5. SECINĀJUMI

Aizvien vairāk ES pilsoņu izmanto brīvas pārvietošanās tiesības un var gribēt izmantot savas vēlēšanu tiesības dzīvesvietas dalībvalstī. Tomēr šķiet, ka pilsoņu skaits, kas reģistrējas Eiropas vēlēšanām dalībvalstī, kurā tie dzīvo, ir mazāks par potenciālā elektorāta apjomu, tas ir, par to balsstiesīgo ES pilsoņu skaitu, kas dzīvo dalībvalstī, kas nav viņu izcelsmes dalībvalsts. Tas norāda, ka ir nepieciešams uzlabot pilsoņu informētību par viņu vēlēšanu tiesībām un rosināt viņus piedalīties Savienības demokrātiskajā dzīvē.

Atbilstoši informēti ES pilsoņi drīzāk iesaistīsies politiskajā dzīvē. Pēc Eiropas Parlamenta vēlēšanām Komisija izpētīja labākās prakses piemērus, kas būtu jāņem vērā, gatavojoties 2014. gada vēlēšanām. Komisija ierosinās 2013. gadu pasludināt par Eiropas Pilsoņu gadu cita starpā, lai pievērstu lielāku uzmanību Eiropas Parlamenta vēlēšanām. Ir sagaidāms, ka tādējādi varētu labāk mobilizēt elektorātu 2014. gadā.

²⁷ Ziņojuma projekts par priekšlikumu grozīt 1976. gada Aktu (2007/2207(INI)).
²⁸ LESD 223. panta 1. punkts.

Komisija ir nolēmusi turpināt piedāvāt finansējumu sabiedrisko organizāciju un citu organizāciju pasākumiem, lai nodrošinātu, ka pilsoņi ir labāk informēti par savām vēlēšanu tiesībām un tiek rosināti tās izmantot.

Papildus informācijas pasākumiem par vēlēšanu tiesībām svarīgs priekšnoteikums šo tiesību izmantošanai ir atbilstoši juridiskie nosacījumi. Komisija rūpīgi uzrauga, kā dalībvalstis ir transponējušas un īstenojušas attiecīgos ES tiesību aktus un spers nepieciešamos soļus, lai novērstu nepilnības.

Komisija jau iepriekšējās vēlēšanās ir norādījusi uz nepilnībām pašreizējā mehānismā, kas izveidots, lai nepieļautu dubultu balsošanu divās dalībvalstīs vienās un tajās pašās Eiropas vēlēšanās, un jau 2006. gadā šo problēmu risināšanai iesniedza priekšlikumu mehānisma grozījumiem, bet minētās problēmas turpinājās 2009. gadā. Komisija pašlaik pēta nepieciešamību aizstāt 2006. gada priekšlikumu ar plašākiem Direktīvas 93/109/EK grozījumiem. Mehānisma efektivitātes uzlabošanai, šķiet, nepieciešami turpmāki vienoti noteikumi. Tajā pašā laikā jebkurai jaunai kārtībai ir jābūt samērīgai ar risināmās problēmas apjomu un dubultās balsošanas izplatību.

Komisija seko līdzi un savu pilnvaru robežās atbalsta Eiropas Parlamenta centienus saistībā ar jautājumu, kā uzlabot pilsoņu ieinteresētību. Komisija atbalstīs centienus paplašināt vēlēšanu lomu Eiropā un reformēt Eiropas Parlamenta pārstāvju ievēlēšanas kārtību, lai politiskās partijas un lēmumu pieņemšanas process kļūtu pilsoņiem tuvāks un lai stiprinātu Eiropas Parlamenta darbības demokrātisko pamatu.